

Hrdlička ve své pracovně coby kurátor Národního muzea Spojených států (1930)

Autor: Jan Procházka

Česko-americký antropolog **Aleš Hrdlička** (1869–1943) byl v letech 1910 až 1941 správcem sbírek fyzické antropologie Smithsonianova institutu a jedním ze zakladatelů americké biologické antropologie. Do Spojených států přišel ve svých třinácti letech, vyrůstal v chudých poměrech, nakonec se díky své pílí stal jednou z nejvyšších autorit americké antropologie. Byl zakladatelem renomovaného časopisu *American Journal of Physical Anthropology* a spoluzakladatelem československého časopisu *Antropologie*.

V sedmdesátých letech bylo zvykem zdůrazňovat, že **Aleš Hrdlička** – ač Američan – byl komunistou, velkým odpůrcem nacistického Německa, rasových teorií a eugeniky. Tato ne zcela pravdivá charakteristika Aleše Hrdličky propadla dokonce i do středoškolských učebnic. Ještě v devadesátých letech se vyzdvihovalo, že Hrdlička „antropologickými metodami prokázal“, že Amerika byla osídlena ze Sibiře, kdy předkové amerických Indiánů přišli přes Beringovu úžinu. „Zakladatel moderní antropologie“, píše profesor Vojtěch Fetter roku 1953 (*Dr. Aleš Hrdlička, světový badatel ve vědě o člověku*), „zemřel po druhém záchvatu mrtvice v září 1943, v době, kdy jeho starou vlast okupovala Německá říše, proti jejímž rasovým

zákonům Hrdlička vždy protestoval.“ „Lidstvo je jednotného původu a všechna plemena jsou vzájemně rovnocenná. To je základní výsledek výzkumu, kterému se věnoval antropolog Aleš Hrdlička, který většinu života prožil v USA,“ **píše** o Hrdličkově web Aktuálně v žánru středověké legendy.

V americkém zpravodajství se ovšem dočteme **pravý opak**: Hrdlička je vylíčen jako přední americký rasista, přízračný doktor smrti, jakýsi „americký Mengele“ odřezávající hlavy čerstvě povražděným indiánům pro svou antropologickou sbírku lebek a mozků. Možná stojí za to nahlédnout přímo do Hrdličkových spisů a podívat se, co je na obou tvrzeních pravdy.

Skutečnost se jeví po nahlédnutí do Hrdličkových textů prozaičtější. Hrdlička byl velkým československým nacionalistou, stoupencem sociálního darwinismu, rasové psychologie a antropometrie. Odmítal tu **eugeniku**, která zdůrazňovala nadřazenost nordické rasy a Germánů nad Slovany. Zároveň ale jasně věřil tomu, že svazky mezi černými a bílými páry jsou škodlivé a dysgenické. V Československu propagoval „slovanskou eugeniku“. Věřil, že právě eugenika umožní přírodovědcům vést národy „vyšších ras“ k dokonalosti. Eugenika a sociální darwinismus ostatně patřily k běžné výbavě antropologů třicátých let a v tomto směru Hrdlička nijak zvlášť nevybočoval.

Podle Hrdličky existují tři hlavní rasy: bílá, žlutohnědá a černá. Tyto lze od sebe odlišit měřitelnými fyzickými vlastnostmi. Hrdlička jednoznačně věřil, že běloši jsou nadřazeni černým a žlutohnědým; zároveň pojímal bílou rasu široce, včetně například Židů, Arabů a mnoha národů v severní Africe a v Asii. Černoši jsou podle Hrdličky na dně této hierarchie, běloši mají být nadřazeni indiánům, Asiatům i černošům. Urážela jej jedna z německých teorií, „jasně vyvrácená filology“, že Slované jsou jakési východní, asijské, „neárijské“ plemeno.

Koncem třicátých let se Hrdlička veřejně stal fanatickým stoupencem **Sovětského svazu**, ale nikoliv proto, že by byl komunistou. Naopak, texty nasvědčují tomu, že Hrdlička se o marxismus vůbec nezajímal. Nahlížel na Sovětský svaz výhradně z **rasové perspektivy** jako na mocnou slovanskou říši řízenou přírodovědeckým světovým názorem, která tím, že se zbavila neúčinné náboženské tradice, zákonitě dosáhne nejvyššího stupně civilizace. Ve třicátých letech 20. století tvrdil, že Slované – nikoliv nordické národy – jsou nejlépe adaptovanou a rozvinutou třídou bílé rasy a právě Sovětský svaz je dovede k vítězství nad Německem. V přednášce v Praze v roce 1922 popsal Slovany jako „poslední velkou biologickou rezervu bílé rasy“ a toto tvrzení zopakoval i ve své práci **O původu a vývoji člověka** z roku 1924. Ani v tomto názoru nebyl osamocen, vzpomeňme například knihu *Základy biopolitiky* z roku 1934 od **Lva Borského**, jenž viděl ve východoslovanských národech nástupnické bílé plemeno, které rasově revitalizuje unavený, zblahobytnělý a nihilistický Západ. (Podobné slavjanofilské názory zaznívaly na přelomu dvacátých a třicátých let i mezi některými německými nacionálními revolucionáři, vzhlížejícími ke „slovanskému“ socialistickému Prusku, ke koloniálnímu Německu velkých rovin, a nikoliv ke konzervativnímu, měšťáckému, katolickému Rakousku zaokrouhlenému mezi Alpami a Krušnými horami.)

Pro Hrdličku byl právě Sovětský svaz mocnou říší zdravých a eugenicky perspektivních slovanských bělochů, jakýmsi zhmotněním a naplněním dávné Herderovy představy o světlé budoucnosti Slovanstva, které doposud v důsledku nepříznivé geografie nemohlo dosáhnout svého civilizačního vrcholu.

Ukrajinské jaro nebo eurasijský podzim?

Mánesova slovanská rodina

Hrdličkova „poslední velká biologická rezerva bílé rasy“ se s porážkou Sovětského svazu na konci osmdesátých let velmi ztenčila. V mnoha zemích východního bloku nastala po roce 1991 obtížně řešitelná demografická katastrofa. Ta postihla například Srbsko, Gruzii nebo Bulharsko – tyto země přišly za posledních třicet let samotnou emigrací zhruba o čtvrtinu populace. Ruský sever a Sibiř dnes zejí prázdnotou a současné vzájemné vybíjení Slovanů na Ukrajině není o nic méně destruktivní než řízená populační sebevražda Západu: Ukrajina měla roku 1991 dvaapadesát milionů obyvatel, před válkou měla osmatřicet milionů obyvatel – kolik může mít nyní? I kdyby Rusko ve válce nakonec zvítězilo, kdo vylidněnou plochu znovu osídlí? Nabídnou se opět lány černozemě k osídlení Němcům, Židům, Srbům nebo Čechům jako v devatenáctém století? Vzniknou noví ruští kozáci, nové „Serebrjanky“ a „České Malíny“, bude jednou Oděsa opět židovská? Nebo – a to se obávám – přiláká rozbombardovaný zpustlý úhor spíše Čiňany, Mongoly a Turky ze střední Asie? V porovnání se současnou zkázou představovala sedmdesátá a osmdesátá léta minulého století evidentně spíše „zlatý podzim“ bývalého východního bloku a nikoliv „moskevskou zimu“, jak soudila generace '68 (a její Západem placené špičky především). Kdo to ovšem zpoza železné opony mohl tehdy vidět?

Ovšem ani o současném Rusku si nelze dělat iluze; vždyť demografické problémy jsou zde podobné jako ve zbytku Evropy. Pokud můžeme věřit stížnostem ruských nacionalistů v tisku, přechod na válečnou ekonomiku a potřeba pracovních sil v muničních továrnách vedly k tomu, že se do východní Evropy nahrnul za poslední roky nejméně jeden milion Asiatů ze zemí bývalé sovětské Střední Asie. Zdá se, že problémy Ruska s islamizací (v současnosti disponuje Rusko největší muslimskou armádou v Evropě) nejsou o nic menší než

ty britské či francouzské. Je to cena, kterou musí Rusko zaplatit za Gorbačovovu naivitu, a po níž se opět odrazí ode dna? Nebo z širé Rusi právě slyšíme znít tentýž trauermarš, který se rozléhá nad Německem a Francií?